

Panelové dáta v programe EViews

Martin Lukáčik, Adriana Lukáčiková, Karol Szomolányi

Panelové dáta sú kombinované prierezové a časové údaje. Pri panelových údajoch existuje časový rad pre každú entitu použitú v rámci prierezového výberu. Najčastejšie sa panelové dáta využívajú na skúmanie časového vývoja rôznych jednotiek z toho istého sektora, trhu alebo geografického celku, pričom typické sú rozsiahla prierezová štruktúra a len niekoľko časových období.

Panelové dáta sú z hľadiska zvládnutia štatistických metód náročnejšou oblasťou ako samostatné prierezové dáta a časové rady, preto nebudeme prezentovať všetky možnosti ich analýzy, ale zameriame sa iba na základy. Sem rátame najmä pochopenie postupu vloženia panelových údajov do programu EViews a pochopenie postupu ako sa odhadujú modely s fixnými a náhodnými efektmi. Vysvetlíme tiež jednoduchý Hausmanov test, pomocou ktorého vyberáme z týchto dvoch alternatív. Náročnejšie postupy by následne už nemali byť pre čitateľa problémom práce so softvérom, ale iba problémom zvládnutia metodológie.

Úvod

Za základný regresný model panelových dát považuje Greene (2003) model:

$$y_{it} = \beta_1 x_{it1} + \beta_2 x_{it2} + \dots + \beta_k x_{itk} + \alpha_1 z_{i1} + \alpha_2 z_{i2} + \dots + \alpha_q z_{iq} + u_{it},$$

kde index i označuje prierezový rozmer $i = 1, \dots, n$, index t časový rozmer $t = 1, \dots, T$, premenné X_1 až X_k sú vysvetľujúce premenné nezahŕňajúce vektor jednotiek a premenné Z_1 až Z_q predstavujú individuálne efekty – rôznorodosť, ktorou sa môže odlišovať jednotlivec alebo celá skupina od ostatných entít – sem sa zaraďuje prípadný vektor jednotiek. Individuálne efekty sa nemenia sa s časom.

Na základe uvedeného rámca rozlíšime a ukážeme ako sa odhadujú tri prípady:

- **spojený regresný model** (Pooled Regression) – ak individuálnym efektom je iba vektor jednotiek, čo znamená, že jediný parameter α je spoločnou konštantou:

$$y_{it} = \alpha + \beta_1 x_{it1} + \beta_2 x_{it2} + \dots + \beta_k x_{itk} + u_{it},$$

- **model s fixnými efektmi** (Fixed Effects Model – FEM) – ak individuálne efekty Z_1 až Z_q sú nepozorovateľné, ale korelované s vysvetľujúcimi premennými, tak riešením je zahrnúť všetky efekty do odhadnuteľného podmieneného priemeru pomocou vzťahu $\alpha_i = \alpha_1 z_{i1} + \alpha_2 z_{i2} + \dots + \alpha_q z_{iq}$ a model FEM má tvar:

$$y_{it} = \alpha_i + \beta_1 x_{it1} + \beta_2 x_{it2} + \dots + \beta_k x_{itk} + u_{it},$$

– fixný efekt α_i znamená špecifickú konštantu pre každú prierezovú jednotku,

- **model s náhodnými efektmi** (Random Effects Model – *REM*) – ak individuálne efekty Z_1 až Z_q sú nepozorovateľné, ale nekorelované s vysvetľujúcimi premennými, tak riešením je zložená náhodná zložka $\varepsilon_i + u_{it}$, ktorá okrem pôvodnej predpokladá aj špecifickú náhodnú zložku pre každú prierezovú jednotku a model *REM* má tvar:

$$y_{it} = \beta_1 x_{it1} + \beta_2 x_{it2} + \dots + \beta_k x_{itk} + (\alpha + \varepsilon_i) + u_{it}.$$

Načítanie panelových dát do programu EViews

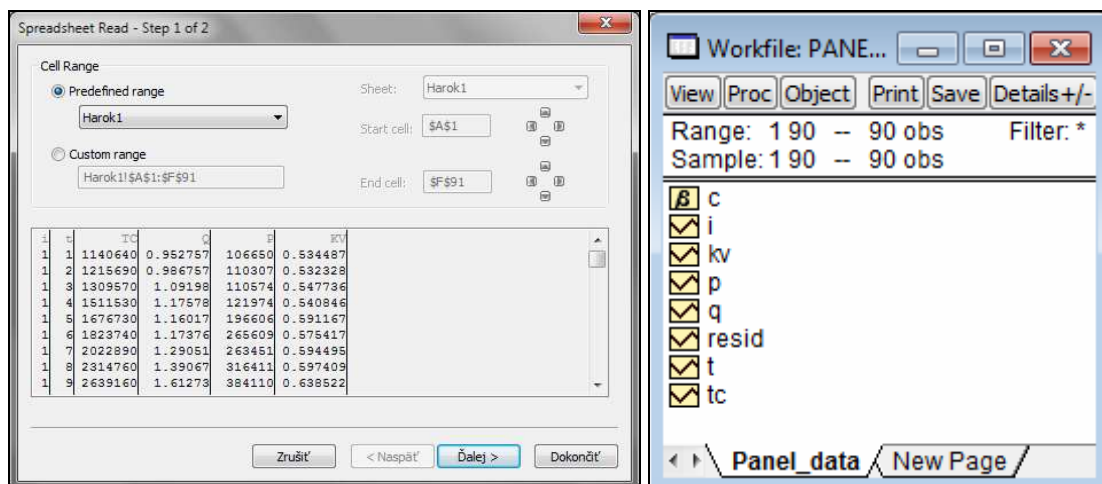
Najrýchlejším spôsobom zavádzania údajov tvoriacich panelové dáta do programu EViews je ich vhodná príprava v tabuľkovom procesore (napríklad Microsoft Excel). Za vhodnú prípravu môžeme považovať tabuľky údajov naskladaných za sebou, pričom údaje môžu byť naskladané prierezoivo alebo časovo. Ako príklad údajov „naskladaných časovo“ môžeme uviesť tabuľku s údajmi o leteckých spoločnostiach, ktorú uvádzajú Lukáčiková a Lukáčik (2008) – obrázok 1, pričom pokračovanie pôvodných stĺpcov ako ďalšie stĺpce (ako to bolo zobrazené v učebnici) samozrejme nie je dovolené. Údaje obsahujú celkové náklady TC, produkciu Q, cenu benzínu P a koeficient vyťaženia lietadiel KV 6 firmam za 15 rokov.

Obrázok 1: Usporiadanie dát – naskladané časové rady

	A	B	C	D	E	F
1	i	t	TC	Q	P	KV
2	1	1	1140640	0.952757	106650	0.534487
3	1	2	1215690	0.986757	110307	0.532328
4	1	3	1309570	1.09198	110574	0.547736
5	1	4	1511530	1.17578	121974	0.540846
6	1	5	1676730	1.16017	196606	0.591167
7	1	6	1823740	1.17376	265609	0.575417
8	1	7	2022890	1.29051	263451	0.594495
9	1	8	2314760	1.39067	316411	0.597409
10	1	9	2639160	1.61273	384110	0.638522
11	1	10	3247620	1.82544	569251	0.676287
12	1	11	3787750	1.54604	871636	0.605735
13	1	12	3867750	1.5279	997239	0.61436
14	1	13	3996020	1.6602	938002	0.633366
15	1	14	4282880	1.82231	859572	0.650117
16	1	15	4748320	1.93646	823411	0.625603
17	2	1	569292	0.520635	103795	0.490851
18	2	2	640614	0.534627	111477	0.473449
19	2	3	777655	0.655192	118664	0.503013
20	2	4	999294	0.791575	114797	0.512501
21	2	5	1203970	0.842945	215322	0.566782
22	2	6	1358100	0.852892	281704	0.558133
23	2	7	1501350	0.922843	304818	0.558799
24	2	8	1709270		348609	0.57207
25	2	9	2025400	1.19845	374579	0.624763
26	2	10	2548370	1.34067	544109	0.628706
27	2	11	3137740	1.32624	853356	0.58915
28	2	12	3557700	1.24852	1003200	0.532612
29	2	13	3717740	1.25432	941977	0.526652
30	2	14	3962370	1.37177	856533	0.540163
31	2	15	4209390	1.38974	821361	0.528775
32	3	1	286298	0.262424	118788	0.524334
33	3	2	309290	0.266433	123798	0.537185

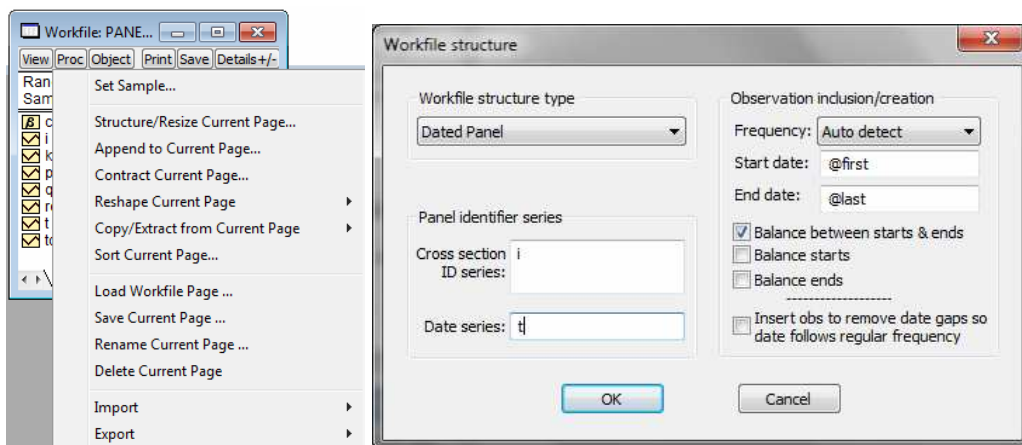
V programe EViews pomocou *File/Open/Foreign_Data_as_Workfile* spustíme sprievodcu načítaním údajov a načítame pripravené údaje z tabuľkového procesora.

Obrázok 2: Sprievodca načítaním údajov v programe EViews a jeho výsledok

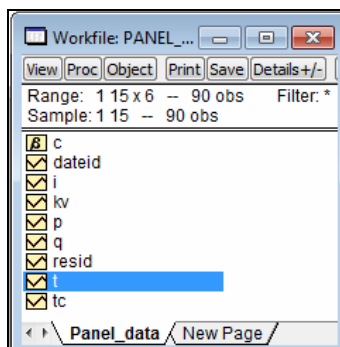
Po načítaní zmeníme štruktúru pomocou ponuky *Proc/Structure/Resize_current_page*, pričom v komunikačnom okne *Workfile structure* zmeníme typ na *Dated Panel* a zadáme názvy radov, ktoré sú identifikátormi panelových údajov.

Obrázok 3: Zmena typu štruktúry pracovného zošita v programe EViews

Podľa príkladu uvedeného na obrázku 1 to budú rady *i* a *t*, ktoré použijeme ako identifikátory pre *Cross-section ID series* a *Date series*. Výsledkom je pracovný zošit programu EViews obsahujúci panelové dáta.

Obrázok 4: Pracovný zošit programu EViews s panelovými dátami

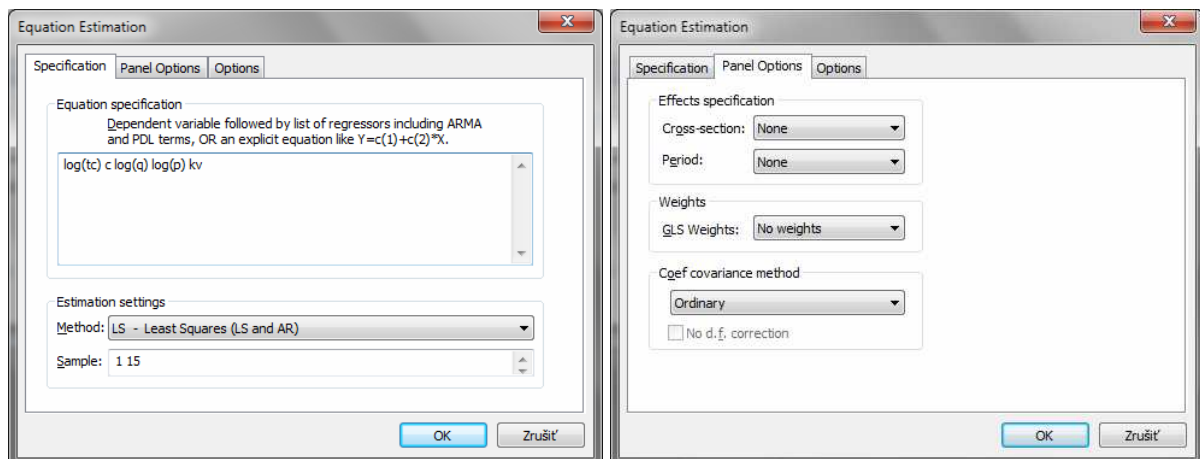
Analyza panelových dát v programe EViews

Najjednoduchší prípad, ktorým je **spojený regresný model (pool)**, predstavuje naivný prístup, v ktorom sa predpokladá, že absolútny člen aj všetky parametre pri vysvetľujúcich premenných sú pre všetky prierezové jednotky rovnaké. Spojený model má všeobecný tvar:

$$\mathbf{y} = \begin{bmatrix} y_1 \\ y_2 \\ \vdots \\ y_n \end{bmatrix} = \alpha + \begin{bmatrix} X_1 \\ X_2 \\ \vdots \\ X_n \end{bmatrix} \boldsymbol{\beta} + \begin{bmatrix} u_1 \\ u_2 \\ \vdots \\ u_n \end{bmatrix} = \alpha + \mathbf{X}\boldsymbol{\beta} + \mathbf{u}.$$

Odhad spojeného regresného modelu v programe EViews je v prípade štruktúry pracovného zošitu typu panelové dáta analógiou odhadu lineárneho modelu v iných typoch údajov pomocou objektu rovnica. Špecifikáciu zadáme vymenovaním premenných na záložke *Specification* v okne, ktoré spustíme voľbou *Object/New_object/Equation*.

Obrázok 5: Odhad parametrov spojeného regresného modelu

Výsledkom je odhadnutý spojený regresný model na obrázku 6.

Obrázok 6: Výsledný spojený regresný model

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	9.516922	0.229245	41.51428	0.0000
LOG(Q)	0.882739	0.013255	66.59908	0.0000
LOG(P)	0.453977	0.020304	22.35880	0.0000
KV	-1.627510	0.345302	-4.713295	0.0000

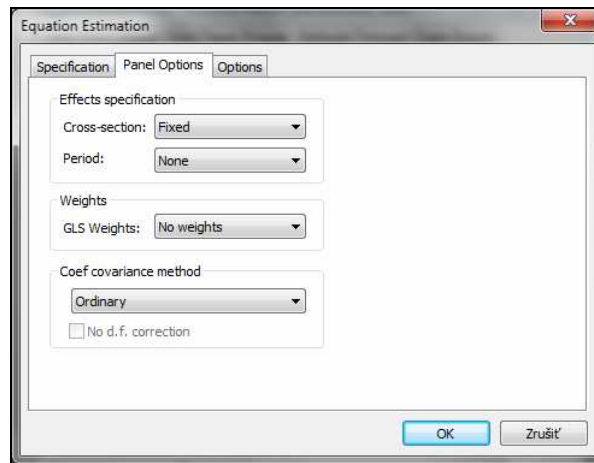
R-squared	0.988290	Mean dependent var	13.36561
Adjusted R-squared	0.987881	S.D. dependent var	1.131971
S.E. of regression	0.124613	Akaike info criterion	-1.283781
Sum squared resid	1.335442	Schwarz criterion	-1.172679
Log likelihood	61.77016	Hannan-Quinn criter.	-1.238978
F-statistic	2419.341	Durbin-Watson stat	0.205931
Prob(F-statistic)	0.000000		

Model s fixnými efektmi (FEM) na rozdiel od spojeného regresného modelu predpokladá rôznorodosť prierezových jednotiek v absolútnych členoch. Model FEM má tvar:

$$y = \begin{bmatrix} y_1 \\ y_2 \\ \vdots \\ y_n \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \mathbf{i} & \mathbf{0} & \cdots & \mathbf{0} \\ \mathbf{0} & \mathbf{i} & \cdots & \mathbf{0} \\ \vdots & \vdots & & \vdots \\ \mathbf{0} & \mathbf{0} & \cdots & \mathbf{i} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \alpha_1 \\ \alpha_2 \\ \vdots \\ \alpha_n \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \mathbf{X}_1 \\ \mathbf{X}_2 \\ \vdots \\ \mathbf{X}_n \end{bmatrix} \boldsymbol{\beta} + \begin{bmatrix} \mathbf{u}_1 \\ \mathbf{u}_2 \\ \vdots \\ \mathbf{u}_n \end{bmatrix} = \mathbf{D}\boldsymbol{\alpha} + \mathbf{X}\boldsymbol{\beta} + \mathbf{u}.$$

Vidíme, že v modeli predstavujú stĺpce matice $\mathbf{D}$ umelé premenné D_1 až D_n , ktoré nadobúdajú hodnotu $d_{it} = 1$ pre i -tú prierezovú jednotku, a hodnotu $d_{it} = 0$ pre všetky ostatné prierezové jednotky. Pri odhade v programe EViews sa oproti spojenému regresnému modelu zmení iba *Cross-section* špecifikácia na záložke *Panel Options* na typ *Fixed* (obrázok 7).

Obrázok 7: Odhad parametrov modelu FEM

Výsledkom je odhadnutý model FEM na obrázku 8. Efekty jednotlivých prierezových jednotiek sa dajú zobraziť cez ponuku *View/Fixed/Random_Effects/Cross-section_Effects*.

Obrázok 8: Výsledný model FEM s výpisom fixných efektov

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	9.713528	0.229641	42.29880	0.0000
LOG(Q)	0.919285	0.029890	30.75552	0.0000
LOG(P)	0.417492	0.015199	27.46815	0.0000
KV	-1.070396	0.201690	-5.307141	0.0000

	I	Effect
1	1	-0.007586
2	2	-0.048822
3	3	-0.216507
4	4	0.176970
5	5	0.016469
6	6	0.079476

Kvôli umelým premenným sa *model* zvykne nazývať aj *LSDV* (Least Squares Dummy Variable) a takýmto spôsobom ho môžeme po vytvorení umelých premenných pre každú prierezovú jednotku odhadnúť. Model môžeme odhadnúť ako regresný model bez konštanty, alebo sa zvolí jedna prierezová jednotka za základnú skupinu, ktorej hodnotu v *modeli LSDV* bude predstavovať absolútny člen a využijeme len $n - 1$ umelých premenných:

$$y = \begin{bmatrix} y_1 \\ y_2 \\ \vdots \\ y_n \end{bmatrix} = \alpha_1 + \begin{bmatrix} \mathbf{0} & \cdots & \mathbf{0} \\ \mathbf{i} & \cdots & \mathbf{0} \\ \vdots & & \vdots \\ \mathbf{0} & \cdots & \mathbf{i} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \alpha_2 - \alpha_1 \\ \alpha_3 - \alpha_1 \\ \vdots \\ \alpha_n - \alpha_1 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \mathbf{X}_1 \\ \mathbf{X}_2 \\ \vdots \\ \mathbf{X}_n \end{bmatrix} \beta + \begin{bmatrix} \mathbf{u}_1 \\ \mathbf{u}_2 \\ \vdots \\ \mathbf{u}_n \end{bmatrix} = \alpha_1 + \mathbf{D}_1 \alpha^* + \mathbf{X}\beta + \mathbf{u}.$$

V modeli matica $\mathbf{D}_1$ predstavuje maticu $\mathbf{D}$ bez prvého stĺpca a vektor α^* je $n-1$ prvkový vektor diferencujúcich absolútnych členov vzťahujúcich sa na absolútny člen základnej skupiny. Výsledky oboch odhadov vidíme na obrázku 9.

Obrázok 9: Výsledný model LSDV s n a $n - 1$ umelými premennými

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D1	9.705942	0.193124	50.25761	0.0000
D2	9.664706	0.198982	48.57081	0.0000
D3	9.497021	0.224958	42.21683	0.0000
D4	9.890498	0.241763	40.90985	0.0000
D5	9.729997	0.260942	37.28800	0.0000
D6	9.793004	0.263662	37.14228	0.0000
LOG(Q)	0.919285	0.029890	30.75552	0.0000
LOG(P)	0.417492	0.015199	27.46815	0.0000
KV	-1.070396	0.201690	-5.307141	0.0000

R-squared	0.997434	Mean dependent var	13.36561
Adjusted R-squared	0.997181	S.D. dependent var	1.131971
S.E. of regression	0.060105	Akaike info criterion	-2.690805
Sum squared resid	0.292622	Schwarz criterion	-2.440824
Log likelihood	130.0862	Hannan-Quinn criter.	-2.589998
Durbin-Watson stat	0.728528		

Na testovanie významnosti parametrov α_i sa dajú využiť ich t -štatistiky, ale hypotéza o jednej špecifickej prierezovej jednotke obyčajne nemá veľký význam. Preto program EViews túto hodnotu ani neposkytuje. Rozdielnosť medzi jednotlivými prierezovými jednotkami je vhodnejšie testovať pomocou F -testu porovnávajúceho model bez ohraničení, model *FEM* a model s ohraničeniami, ktorým je model *pool*. Testovacia štatistika má tvar:

$$F = \frac{(RSS_{pool} - RSS_{FEM}) / (n-1)}{RSS_{FEM} / (nT - k - n)} \sim F(n-1, nT - k - n)$$

Ak je štatistika väčšia ako tabuľková hodnota, zamietame nulovú hypotézu, že prierezové jednotky majú rovnaké absolútne členy. V programe EViews sa test spustí v okne FEM cez ponuku *View/Fixed/Random_Effects_Testing/Redundant_Fixed_Effects-Likelihood_Ratio* – obrázok 10.

Obrázok 10: Testovanie hypotézy, či prierezové jednotky majú rovnaké konštanty

Effects Test	Statistic	d.f.	Prob.
Cross-section F	57.732058	(5,81)	0.0000
Cross-section Chi-square	136.632177	5	0.0000

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	9.516922	0.229245	41.51428	0.0000
LOG(Q)	0.882739	0.013255	66.59908	0.0000
LOG(P)	0.453977	0.020304	22.35880	0.0000
KV	-1.627510	0.345302	-4.713295	0.0000

R-squared	0.988290	Mean dependent var	13.36561
Adjusted R-squared	0.987881	S.D. dependent var	1.131971
S.E. of regression	0.124613	Akaike info criterion	-1.283781
Sum squared resid	1.335442	Schwarz criterion	-1.172679
Log likelihood	61.77016	Hannan-Quinn criter.	-1.238978
F-statistic	2419.341	Durbin-Watson stat	0.205931
Prob(F-statistic)	0.000000		

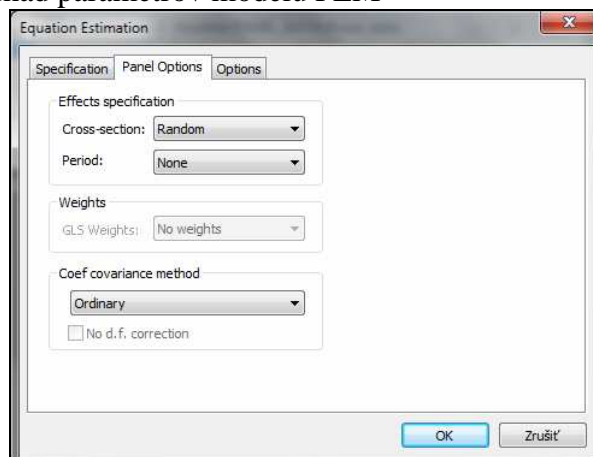
Model s náhodnými efektmi REM

V modeli FEM sa odlišnosť medzi prierezovými jednotkami uvažovala ako posun regresnej funkcie. Ak individuálne vplyvy pôsobiace na prierezové jednotky nie sú korelované s vysvetľujúcimi premennými celého panelu, tak je vhodnejšie uvažovať jednotlivé absolútne členy pre prierezové údaje ako náhodne rozdelené. **Model REM** má tvar:

$$y_{it} = \alpha + \beta_1 x_{it1} + \dots + \beta_k x_{itk} + \varepsilon_i + u_{it} = \alpha + \beta_1 x_{it1} + \dots + \beta_k x_{itk} + v_{it},$$

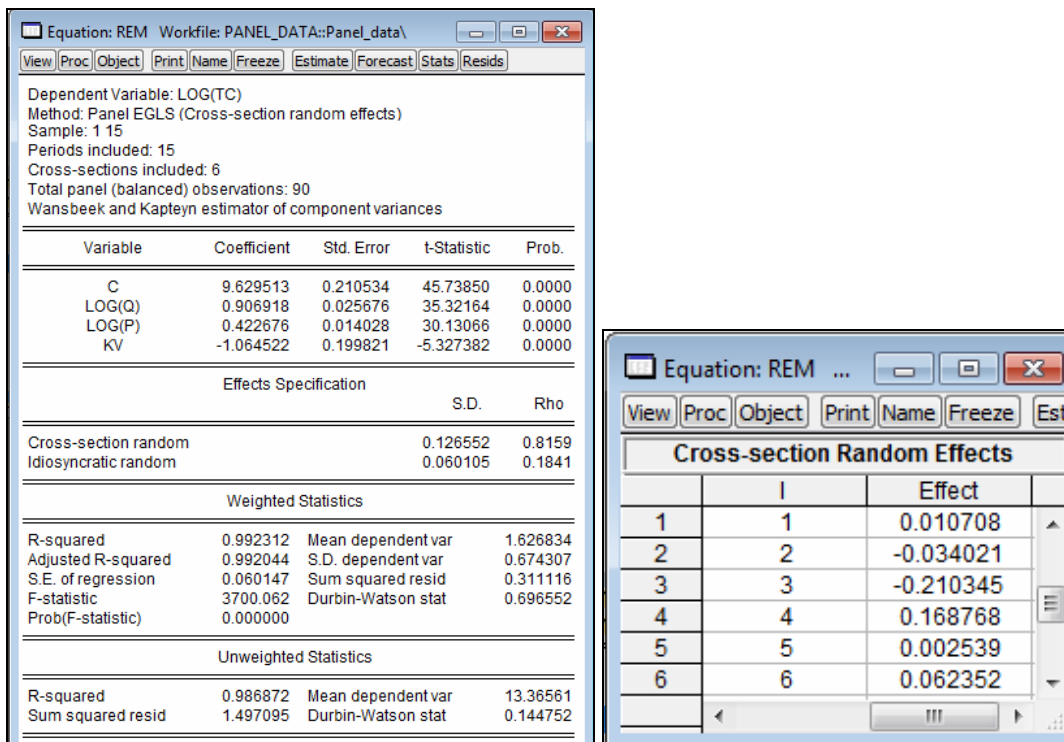
kde spojením náhodnej zložky pozorovania prierezovej jednotky u_{it} a náhodnej zložky špecifickej pre prierezovú jednotku ε_i dostávame náhodnú zložku v_{it} . Absolútny člen α značí v modeli priemer prierezových absolútnych členov a náhodná zložka špecifická pre prierezovú jednotku je náhodnou odchýlkou od tohto priemeru. Pri odhade v programe EViews sa zmení *Cross-section* špecificácia na záložke *Panel Options* na typ *Random* (obrázok 11).

Obrázok 11: Odhad parametrov modelu FEM

Výsledkom je odhadnutý model REM na obrázku 12. Efekty jednotlivých prierezočných jednotiek sa dajú zobrazit' cez ponuku *View/Fixed/Random_Effects/Cross-section_Effects*.

Obrázok 12: Výsledný model REM s výpisom náhodných efektov

Voľba medzi modelmi *FEM* a *REM*

Pri rozhodovaní, ktorý z dvojice modelov s fixnými alebo s náhodnými efektmi použiť, odporúča *Gujarati* (2003) tieto dve pravidlá:

- ak hodnota T je veľká a hodnota n malá, tak bude pravdepodobne malý rozdiel medzi hodnotami parametrov *FEM* a *REM* – v takom prípade sa preferuje jednoduchší *FEM*;
- ak hodnota n je veľká a hodnota T malá, tak bude pravdepodobne veľký rozdiel medzi hodnotami parametrov *FEM* a *REM* – v takom prípade, ak považujeme prierezočné jednotky za úplne náhodne zvolené, tak sa preferuje model *REM*, inak opäť *FEM*.

Tieto pravidlá nemožno považovať za jednoznačný návod. Okrem nich existuje *Hausmanov test* špecifikácie. Testovacia štatistika Hausmanovho testu má tvar:

$$H = \left(\hat{\beta}_{LS} - \hat{\beta}_{GLS} \right)^T \left(\hat{V}_{LS} - \hat{V}_{GLS} \right)^{-1} \left(\hat{\beta}_{LS} - \hat{\beta}_{GLS} \right),$$

kde $\hat{V}_{LS}$ je odhad asymptotickej variančno-kovariančnej matice parametrov modelu *FEM* a $\hat{V}_{GLS}$ je odhad asymptotickej variančno-kovariančnej matice parametrov modelu *REM* bez absolútneho člena. V programe EViews sa Hausmanov test spustí v okne REM cez ponuku *View/Fixed/Random_Effects_Testing/Correlated_Random_Effects-Hausman_Test* – obrázok 13.

Obrázok 13: Hausmanov test rozhodujúci medzi modelmi FEM a REM

Correlated Random Effects - Hausman Test
Equation: REM
Test cross-section random effects

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	3.170573	3	0.3661

Cross-section random effects test comparisons:

Variable	Fixed	Random	Var(Diff.)	Prob.
LOG(Q)	0.919285	0.906918	0.000234	0.4190
LOG(P)	0.417492	0.422676	0.000034	0.3756
KV	-1.070396	-1.064522	0.000750	0.8302

Cross-section random effects test equation:
Dependent Variable: LOG(TC)
Method: Panel Least Squares
Sample: 1 15
Periods included: 15
Cross-sections included: 6
Total panel (balanced) observations: 90

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	9.713528	0.229641	42.29880	0.0000
LOG(Q)	0.919285	0.029890	30.75552	0.0000
LOG(P)	0.417492	0.015199	27.46815	0.0000
KV	-1.070396	0.201690	-5.307141	0.0000

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

R-squared	0.997434	Mean dependent var	13.36561
Adjusted R-squared	0.997181	S.D. dependent var	1.131971
S.E. of regression	0.060105	Akaike info criterion	-2.690805

Testovacia štatistika H má asymptotické χ^2 -rozdelenie s počtom stupňov voľnosti rovnajúcim sa počtu parametrov tvoriacich vektor $\hat{\beta}$ mínus 1. Pri testovaní sa vypočítaná hodnota porovná s kritickou hodnotou χ^2 -rozdelenia pri zvolenej hladine významnosti a zodpovedajúcom stupni voľnosti. Ak je hodnota štatistiky $H > \chi^2_c$, tak môžeme zamietnuť nulovú hypotézu o konzistentnosti oboch estimátorov a vhodnejší je model *FEM*. Ak je hodnota štatistiky $H < \chi^2_c$, tak nemôžeme zamietnuť nulovú hypotézu a odporúčaným bude model *REM*.

Literatúra:

- [1] GREENE, W. H.: *Econometric Analysis*, 4. vyd. New Jersey: Prentice-Hall, 2003.
- [2] GUJARATI, D. N.: *Basic Econometrics*, 4 vyd. New York: McGraw-Hill, 2003.
- [3] LUKÁČIKOVÁ, A. – LUKÁČIK, M.: *Ekonometrické modelovanie s aplikáciami*. Bratislava: EKONÓM, 2008.
- [4] Pomocník programu EViews a internetové stránky ku programu EViews.